

правові норми та інституційний механізм реалізації політичних прав своїх громадян. Ураховуючи, що реальне здійснення політичних прав неможливе без забезпечення громадян-членів політичної нації ресурсами влади, громадянські права повинні бути підкріплені всіма видами таких ресурсів. Тобто права громадян повинні включати їхні прерогативи не лише в політичній, але й в економічній, інформаційній, культурній і духовній сферах життя суспільства. Лише за таких умов поняття «політична нація» здатне наповнюватися реальним змістом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Воронянський О. Проблема суб'єктності суверенітету в контексті технології здійснення влади / О. Воронянський // *Evropsky politicky a pravni diskurz*. – 2015. – Vol. 2, Iss. 4. – С. 205–209.

2. Воронянський, О. В. Концепт національного суверенітету як принцип реалізації політичних прав нації / О. В. Воронянський // *Політологічний вісник: [збірник наукових праць] / Політологічний центр при Київському нац. ун-ті ім. Т. Шевченка*. – Київ : Інтас, 2011. – Вип. 52. – С. 394–400.

3. Воронянський О. В. Роль національного суверенітету в легітимації державної влади / О. В. Воронянський // *Актуальні проблеми державного управління*. – 2012. – № 2. – С. 216–221.

4. Воронянський О. В. Проблема формування політичних інститутів у контексті конкурентної боротьби еліт / О. В. Воронянський // *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Питання політології*. – 2012. – № 1013, вип. 21. – С. 75–79.

Сасенко А.В.

*Харківський національний технічний університет сільського господарства
імені Петра Василенка*

ЕТАПИ Й ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЕТНІЧНОЇ САМОСВІДОМОСТІ УКРАЇНЦІВ

В етнічній історії українців можна виділити три ключові етнооб'єднавчі самоназви: слов'яни (словени), руси (руські, роси, русичі) і українці (козаки), що, по суті, віддзеркалювали окремі етапи етнічної самосвідомості. Ключовим терміном початкового етапу формування українського етносу можна вважати самоназви «руські», «русини», що мали тоді не лише етнічний, а й етнологічний зміст. Він пов'язувався з усвідомленням причетності до всієї Руської землі, до всього руського, пізніше українського світу.

Про силу патріотичної свідомості (у загальноруському контексті) свідчать фольклорні джерела, і літописи, і державні документи, починаючи з часів князювання Ігоря й закінчуючи періодом гетьмана Богдана Хмельницького.

Загальноруська, а частково й загальнослов'янська самосвідомість (за термінологією Д. Лихачова, «земля – народ») превалювала в українців тривалий час і після того, як утвердилася загальна самоназва «Україна». Щоправда вона майже до XVIII ст. не стала ключовим елементом загальноетнічної самосвідомості українців у силу причин: по-перше, через розкол християнських

церков, що розділили Україну на східну (власне Україну) і західну (Русь, Руську землю), по-друге, тому що загальноетнічна самосвідомість українців набула на цей час соціального забарвлення, втілюючись у самоназву «козак» (вільна людина).

Власне від козацтва починаються витoki української нації, оскільки з ним пов'язане пробудження національної самосвідомості, формування національних інтересів і національної мети, тобто всіх необхідних для нації компонентів.

Їх формування, у свою чергу, базувалося на достатньо зрілому соціально-економічному фундаменті. Економічними передумовами зародження української нації став інтенсивний розвиток в Україні товарного виробництва, що зумовило утворення вже наприкінці XVI ст. внутрішнього ринку.

Економічним чинникам сприяли й соціальні та політичні, зокрема наростання національно-визвольної боротьби, у яку втягнулося все українське населення і, власне, всі класи. Національний рух, у свою чергу, спирався на могутню соціальну силу – козацтво, котре взяло на себе одну з головних функцій держави – захист України.

Козацький дух українства, втілений у самоназві «козак», витав у етнічній історії українців досить тривалий час і навіть після того, як була скасована Запорозька Січ і козацтво України. Більше того, він після цього дещо посилювався як своєрідна реакція на опір. Мабуть, саме тому й затримався процес формування «власне української самосвідомості». Адже самоназва «українець» прижилася лише в XIX ст.

Новий спалах загальноукраїнської самоназви, що асоціювався з іншою самоназвою «українець» і етнополітонімом «Україна-Русь», припадає на кінець XIX ст. В українській етнічній історії цей час відомий як період національно-культурного відродження.

Ведучи мову про самосвідомість українців у сфері етнічності, ми повинні розуміти, що йдеться про її багат шаровість та ієрархічність. Сучасний її шар можна поділити на три основних типи: національну, етнічну й етнорегіональну (крайову) самосвідомість. У свою чергу, національна самосвідомість, залежно від механізму формування, розпадається на два етапи: на першому (він включає увесь «спокійний» період становлення української нації до останнього десятиліття – лавиноподібного наростання національної самосвідомості) формувалося усвідомлення цілісності нації, на другому – пробудження українства як соціального організму з осмисленням шляхів реалізації головної національної ідеї – здобуття суверенності. Зовнішнім поштовхом «пробудження» української нації стало прийняття парламентом України акту про її суверенітет і незалежність. А ось події Помаранчевої революції 2004 року беззаперечно засвідчили якісно новий період у розвитку української національної самосвідомості, що потребує глибокого наукового аналізу.